

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНИ В УМОВАХ ГОСТРОЇ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

***Анотація.** У статті розглянуто питання інтеграційного вибору України в умовах гострого протистояння інтересів головних гео економічних гравців світового господарства, алгоритм поведінки України на засадах нового мислення щодо вирішення проблем її суверенного розвитку, її перетворення з об'єкту в суб'єкт системи міжнародних економічних відносин, який керується виключно національними інтересами з врахуванням інтересів країн – партнерів співробітництва.*

Пропонується альтернативний, третій варіант загальноєвропейського інтеграційного сценарію, який може забезпечити Україну від економічної блокади. Визначено його передумови і стратегічні вигоди для України. Економічно позаблоковий шлях розбудови національної економіки дозволить Україні вийти на новий рівень співробітництва з Росією, з одного боку, та з ЄС на основі технологічної модернізації виробництва, зниження енергетичних та інших витрат тощо.

***Ключові слова.** Інтеграційний вибір, політико-економічна криза, алгоритм політичного мислення, геополітичні інтереси, конфронтація, економічний суверенітет, позаблоковість.*

*кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Київського національного торгово-економічного університету

** кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»

*** старший викладач кафедри теоретичної і прикладної економіки Національного університету «Львівська політехніка»

Annotation. *In the article the question of integration choice of Ukraine under conditions of the interests confrontation of the main world economy geoeconomic players, the algorithm of Ukraine behavior based on the new thinking concerning its sovereign development problems, its transformations from the object into the subject of the international economic relations system, guided solely by national interests including the interests of partner countries in cooperation are analyzed.*

The third alternative option of the Europe-wide integration scenario is proposed, which can preserve Ukraine from the economic siege. The preconditions and other strategic benefits for Ukraine are determined. The economically non-aligned way of national economy development will let Ukraine renew relations with Russia on the one hand and with EU through the technological modernization, reduction of energetic and other expenses, etc.

Key words: *Integration choice, political-economic crisis, political thinking algorithm, geopolitical interests, confrontation, economic sovereignty, non-bloc policy.*

Аннотация. *В статье рассмотрены вопросы интеграционного выбора Украины в условиях острого противостояния интересов главных геоэкономических игроков мирового хозяйства, алгоритм поведения Украины на основе нового мышления по решению проблем ее суверенного развития, ее превращение из объекта в субъект системы международных экономических отношений, который руководствуется исключительно национальными интересами с учетом интересов стран - партнеров сотрудничества.*

Предлагается альтернативный, третий вариант общеевропейского интеграционного сценария, который может обезопасить Украину от экономической блокады. Определены его предпосылки и стратегические выгоды для Украины. Экономически внеблоковый путь развития национальной экономики позволит Украине выйти на новый уровень

сотрудничества с Россией, с одной стороны, и с ЕС на основе модернизации производства, снижения энергетических и других затрат, с другой стороны.

Ключевые слова. *Интеграционный выбор, политико-экономический кризис, алгоритм политического мышления, геополитические интересы, конфронтация, экономический суверенитет, внеблоковость.*

Постановка проблеми. Події в Україні розвиваються стрімко і в напрямку, що веде від локального до геополітичного протистояння провідних гравців світової спільноти – США, ЄС, Росії. В цьому протистоянні Україні відведена роль об'єкта, а не суб'єкта врегулювання ситуації, що склалася. Її загострення підживляється неадекватністю дій усіх учасників конфлікту в атмосфері і на ґрунті запальних вимог, самонадіяності і самообману. В цьому контексті слухним буде нагадати мудру думку Альберта Ейнштейна про те, що складні проблеми, з якими ми зіштовхуємось, не можуть бути вирішеними на тому ж рівні мислення, на якому ми знаходилися, коли їх створювали. Складається враження, що сторони конфлікту, діючи з позицій зарозумілості, сили, санкцій, взаємних звинувачень і погроз підводять ситуацію до точки неповернення, здатної трансформувати її в катастрофу.

Ми повністю поділяємо думку відомого американського економіста, політолога, директора інституту Землі при Колумбійському університеті Джеффри Сакса про те, що кризу можна подолати розумно і мирно, що все це можна зробити навіть з користю для всіх сторін [1, с. 5]. Але для цього потрібен зовсім інший алгоритм політичного мислення і практичної дії. І перш за все, потрібно не лише захищати і відстоювати інтереси України, але й визнати легітимність інтересів і занепокоєність Росії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання шляхів і напрямів інтеграції України на сьогоднішній день є вкрай актуальним і дискусійним. Даній проблемі присвячено цілий ряд наукових досліджень.

Значний внесок у теорію і практику інтеграційного вибору України зробили українські вчені – економісти В. Геєць, А. Гальчинський, П. Гайдуцький, Б. Губський, О. Білорус, В. Мунтіян, А. Філіпенко, С. Фомін, Є. Панченко, Д. Лук'яненко, В. Будкін та ін. Не зважаючи на значну кількість теоретичних досліджень з даної теми, недостатньо розробленими залишаються питання ролі ЄС та Росії в реалізації інтеграційних ініціатив України, що й обумовлює головну мету даного дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Площиною дискусій залишається розгляд двох векторів інтеграційного розвитку – євроінтеграції та євроазійської інтеграції як взаємовиключних альтернатив. Проте, окремими вченими останнім часом висловлюється позиція щодо багатовекторного розвитку.

Формулювання цілей статті. На основі критичного переосмислення питання інтеграційного вибору України розглянути можливість реалізації та соціально-економічні і політичні вигоди третього, загальноєвропейського інтеграційного сценарію на засадах економічно позаблокового шляху розбудови національної економіки України.

Основні результати дослідження. Будь-який український уряд – особливо такий, як нинішній, перехідний – має і буде мати прагматичну потребу у співпраці зі своїм впливовим і досить сильним сусідом, бо це історична і географічна даність. Виходячи з цього, західні лідери повинні не підштовхувати Україну до конфронтації і загострення відносин з Росією, а, навпаки, розвивати думку про те, що Росія могутній сусід, головний торговий партнер, джерело українських енергоресурсів і головний кредитор. Захід повинен визнати, що неможливо просто захотіти та позбавитись від неминучого впливу Росії на всі сторони суспільного життя України. Саме така логіка політичної поведінки Заходу повністю відповідає його геостратегічним інтересам. Адже Україна об'єктивно пов'язана і з Європою, і з Росією і не здатна розірвати зв'язки з однією із сторін, хіба що ціною своєї руйнації.

На превеликий жаль, європейський і євразійський інтеграційний вибір України розглядається виключно з точки зору «або – або» – як альтернативні напрями вибору. І це в той час, коли і одна, і друга частина українського суспільства декларують загалом одну і ту ж ціль – досягнення європейської якості життя. А ось йти до цієї мети пропонують різними шляхами. Альтернативний курс, вибір оцінюють кожен з протилежного боку – як загрозу колонізації країни, втрату нею економічного суверенітету, національної ідентичності. Зокрема, П. Гайдуцький, наголошує, що євроінтеграція має стати чинником мотивації для модернізації України, шляхом забезпечення подолання економічної відсталості, вирівнювання і підтримки економічного розвитку, зростання залучення інвестицій, сприяння інноваційному розвитку, легалізації трудової міграції, підвищенню соціальних стандартів. А євразійський вибір вважає трагічним і позбавленим майбутнього [2; 3].

Не вдаючись у детальне обґрунтування плюсів і мінусів євроінтеграції чи євразійського її вибору (це зроблено у великому масиві статей, монографій, доповідей, зокрема [2; 3; 4; 5;; 6; 7; 8; 9]), підкреслимо лише одну, з на наш погляд, надзвичайно важливу думку: вибравши один із напрямів інтеграції, країна неминуче стане геополітичним «яблуком розбрату», виявиться «між молотом і ковадлом» об'єктивного протистояння інтересів Заходу і Сходу з передбачуваними негативними наслідками. Вибираючи вектор чи євроінтеграції, чи євразійський для України, не можна їх взаємовиключати, оскільки українські національні інтереси і на Заході, і на Сході. Тому треба знайти оптимальний їх баланс. Україна повинна будувати свої відносини із зарубіжними країнами–партнерами, насамперед, із країнами – сусідами лише на умовах прозорих і стабільних зовнішньоекономічних цілей [4, с. 292].

За такого перебігу подій практично неминучою стає велика торгова війна на всьому європейському просторі. А це не вигідно ні Україні, ні

Європейському Союзу, ні Росії. Ця війна буде вигідна хіба що іншим глобальним гравцям-конкурентам – США та Китаю.

Враховуючи такий розклад економічних сил, надзвичайну кризову ситуацію, що склалася в Україні (а вона склалася саме внаслідок альтернативного інтеграційного вибору), вже новому українському керівництву після нових виборів на всіх рівнях владних структур (а це єдина реальна і радикальна можливість змінити модель соціально-економічного розвитку країни) слід було б запропонувати ЄС та Митному Союзу перейти до обговорення третього загальноєвропейського інтеграційного сценарію. Першим етапом цього сценарію було б створення Зони вільної торгівлі на всьому Європейському просторі. До остаточного вирішення цього питання не створювати Зону вільної торгівлі з ЄС і не вступати до Митного союзу. Саме таке рішення (при певних неминучих зовнішніх втратах) суттєво прискорить загальноєвропейський процес інтеграції, забезпечить Україну від економічної блокади, яка неминуче її чекає у випадку альянсу із тим чи іншим інтеграційним угрупованням.

На наш погляд, усі передумови успішної реалізації такого сценарію в Україні є. Перш за все, підкреслимо, що нашу недоцільність приєднання сьогодні ні до одного інтеграційного табору слід розглядати не як проблему чи біду, а навпаки – як унікальну можливість, з якої можна і потрібно мати стратегічні вигоди. Україна завдяки своєму вигідному місцю розташуванню наділена цінною геополітичною рентою – унікальною можливістю мати зверх додану вартість від використання своїх природно-географічних переваг. Справа не тільки в широко відомих транспортних коридорах, а, що надзвичайно важливо, в якості нейтрального дипломатичного майданчика, інтенсивного використання статусу позаблокової держави (як у військовому, так і в геоекономічному сенсі) за всіма політичними азимутами.

Позаблоковий вибір – єдино можливий «спільний знаменник» для різноспрямованих політичних переваг як в Україні, так і на заході і сході

Європи. Позаблоковий вибір України визначить підсумкове інтеграційне рішення, яке влаштуватиме всіх європейців, які проживають у розвинених країнах і тих, хто прагне жити за європейськими стандартами, будучи поки що економічно слабкими, але потенційно сильними своїми ресурсними багатствами, в тому числі трудовими з достатньо високим коефіцієнтом інтелекту (IQ).

Саме у цьому випадку власні національні інтереси України не будуть суперечити ні стратегічним цілям російського керівництва, яке задекларувало бажання створити Зону вільної торгівлі «від Атлантичного до Тихого океану», ні геополітичним інтересам ЄС, який усвідомлює зростаючу конкуренцію з боку США, Китаю та інших гравців на геополітичній «великій шахівниці».

Третій, економічно позаблоковий шлях розбудови національної економіки дозволить Україні, з одного боку, розв'язати вкрай загрозливо напружені відносини з Росією, відновити докризовий рівень співробітництва, отримати додаткові преференції у торгівлі з нею, значно активізувати взаємодію у сфері інновацій, в реалізації спільних стратегічних проектів розвитку на взаємовигідній коопераційній основі і, нарешті. Відійти від політики гострої політичної конфронтації і протистояння до політики взаємоповаги і добросусідства, дотримання правових міжнародних норм співжиття. Говорячи про ризики вступу в Євросоюз чи Євразійський Союз, необхідність мінімізації наслідків реалізації «західного» і «східного» векторів інтеграції, А. Гриценко обґрунтовує багатовекторний курс України [5].

З іншого боку, ЄС у будь-якому випадку свої відносини з Україною буде вибудовувати не на засадах співробітництва рівного з рівним, як того прагне Україна, а виходячи і керуючись законами ринкової кон'юнктури і комерційної вигоди. Це аксіома. А відповідати вимогам сучасного ринку Україна може лише завдяки прориву у сфері технологічної модернізації виробництва, зниженню енергетичних та інших витрат, а не завдяки

митним преференціям і квотуванню, які за визначенням є нестабільними і будь-який момент часу можуть бути анульованими. Незаперечним фактом є те, що розвинені країни зацікавлені взаємодіями з економічно слабкими країнами лише в двох напрямках – в імпорті сировини з низькою доданою вартістю і в експорті готової продукції з високою доданою вартістю. Це дозволяє їм підтримувати конкурентоспроможність своїх економік і високий рівень життя своїх громадян. Купуючи готову продукцію із розвинених країн, слабкі країни змушені оплачувати їхній науково-технічний прогрес і високі соціальні стандарти. Крім того, як підкреслює Геєць В., з кожним роком посилюється домінування спільних, а не національних елементів регулювання взаємної торгівлі та відносин з третіми країнами, посилюється вплив наднаціональних інституцій та інструментів, що певною мірою становить загрози для національного суверенітету цих країн [6, с. 3].

Сучасна модель світової економіки з її міжнародним поділом праці вибудована таким чином, що розвинений світ спеціалізується на високотехнологічних галузях обробної промисловості, в яких діє закон зростаючої віддачі на вкладений капітал, світ, що розвивається, перехідні економіки спеціалізуються на галузях добувної промисловості, сільського господарства, в яких діє закон спадної віддачі від капіталовкладень. Саме у цьому криється головна причина все зростаючого розриву у економічному розвитку між цими групами країн [7]. Тому важко уявити, щоб розвинені держави сприяли технологічній модернізації, структурному оновленню слабких, але ресурсозабезпечених країн, щоб потім вони виступили конкурентами на світовому ринку. Навпаки, використовуються будь-які інструменти гальмування їхньої модернізації і, насамперед, «ненав'язлива» фінансова «допомога» МВФ з відомими Україні умовами «оздоровлення» її економіки.

Європейський Союз сьогодні переживає не кращі часи. Тому вигода і мета ЄС повинна полягати не в тому, щоб відірвати Україну від Росії,

звести нанівець її економічні зв'язки з Росією, а в розвитку і розширенні відносин з Росією, Україною та іншими євроазійськими країнами. Така розширена кооперація стимулюватиме рух ЄС на ринки збуту європейських товарів і технологій в Росії і Україні, які мають гостру потребу в оновленні своєї промисловості. Використовуючи і спираючись на євроазійський інтелектуальний, просторовий і ресурсний потенціал, країни Євросоюзу отримують можливість відтворювати на розширеній основі високі стандарти життя в країнах – членах, набувають реальної здатності посилити свої конкурентні переваги на світових ринках, успішно протистояти зростаючому економічному тиску з боку США, Китаю, інших успішних світових економік. Тому прагматична Європа, керуючись своїми стратегічними інтересами, неминуче змушена буде піти на створення загальноєвропейського альянсу з об'єднанням потенціалів учасників на взаємовигідній основі.

Економічно позаблоковий інтеграційний вибір України може започаткувати процес прискореної технологічної модернізації, зростання якості життя свого населення.

Як наслідок, істотних інноваційних змін зазнає існуюча малоефективна внутрішньополітична модель України: буде демократизуватися суспільний устрій, вдосконалюватися судова система, соціальна інфраструктура, більш дієвою стане боротьба з корупцією. Такий шлях розвитку інтеграційних процесів забезпечить збереження державного суверенітету та дотримання захисту національних економічних інтересів не тільки України, а й країн – партнерів [8, с. 13; 9, с. 332].

Таким чином, з формальної і логічної точок зору, Європейський Союз, Росія, Україна однаковою мірою зацікавлені в системі міжнародного права і зовнішньополітичної поведінки, яка визначається не просто національною зручністю та вигодою, а потребою в більш глибокій кооперації зусиль з мирного і справедливого врегулювання проблем, що

виникають. Було б мудрим і виваженим, якби всі три сторони сповідували цей принцип. І саме на цьому шляху вони зможуть уникнути ескалації нинішньої кризи – кризи, здатної закінчитися катастрофою, якщо зарозумілість і пихатість, національний егоїзм візьмуть верх над реальністю.

Висновки. Таким чином, враховуючи, що жоден із векторів інтеграційного розвитку України не є ідеальним, характеризується як вигодами, так і втратами для українського суспільства, загострення політичної, соціально-економічної ситуації та відносин із партнерами, ефективною альтернативою для України на сучасному етапі може стати третій загальноєвропейський інтеграційний сценарій. В основі останнього – економічно позаблоковий шлях розбудови національної економіки.

У даній статті ми свідомо не розглядаємо ролі і впливу Сполучених Штатів Америки на зовнішньоекономічну політику України в контексті гострої конкурентної боротьби між США і ЄС за лідерство в глобальній світовій економіці зі своїми егоїстичними інтересами, бо це окрема, надзвичайно складна і заідеологізована тема, яка вимагає всебічного неупередженого наукового аналізу, осмислення, а тому є предметом майбутнього дослідження.

Список використаних джерел

1. Джеффри Сакс Новий постсоветский сценарий. Почему Западу следует осторожно действовать в Украине / С. Джеффри // 2000 – 19-20 марта 2014. – №11(693). – С. 5-7.

2. Гайдучький П. Україна – ЄС: курс вірний, хід повільний / П. Гайдучький // Дзеркало тижня. Україна. – 18 березня 2016. – № 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journals.ua/dzerkalotuzhnya-ukraina/>.

3. Гайдуцький П. Україна – ЄС: проблеми інтеграції / П. Гайдуцький//Дзеркало тижня. Україна. – 7 червня 2016. – № 20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journals.ua/dzerkalo-tuzhnya-ukraina/>.

4. Панченко Є. Цілі економічного розвитку України. Конвергенція економічних моделей Польщі та України. Монографія / Є.Панченко, Д.Лук'яненко, В.Чужиков, М.Вожняк та ін. – К.: КНЕУ, 2010. – 398 с.

5. Гриценко А. Європейський та Євразійський вектори економічної інтеграції України (21.06.2016 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis/.cgiirbis_64.exe?file:///C:/Documents %20and %20Settings/Admin/Downloads/EkUk_2012_7_9.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis/.cgiirbis_64.exe?file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/Downloads/EkUk_2012_7_9.pdf).

6. Геєць В. Конфігурація геополітичної карти світу та її проблемність / В. Геєць // Економіка України. – 2011. – №1. – С. 6-16.

7. Эрик С. Райнерт Как богатые страны стали богатыми и почему бедные страны остаются бедными / [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://royallib.com/book/raynert_erik/kak_bogatye_strani_stali_bogatimi_i_pochemu_bednye_strani_ostayutsya_bednimi.html.

8. Будкін В. Сучасні тенденції впливу глобалізації на міжнародну торгівлю. / В. Будкін // Збірник наукових праць. Вип. 48. – К. – ІСЕМВ НАН України. – 2006. – С. 8-17.

9. Лук'яненко Д.Г. Національні пріоритети антициклічного регулювання економіки України. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива. Монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Я. М. Столярчук та ін. – К.: КНЕУ, 2010. – 462 с.